

Why Not Associates ve Gordon Young İşbirliğinde Tipografik Kamusal Alan Düzenlemeleri

Betül USLU ÖZKAN*

Öz

Giriş ve Çalışmanın Amacı: Kişiyi çevresiyle ilişkiye ve bütünleşmeye davet eden bir deneyim alanı olan kamusal alan; kentin kültürel zenginliğini ve gelişmişlik düzeyini gösteren önemli yerlerdendir. Geçmişte bu zenginlik, park ve bahçelerde sergilenen heykellerle sunulurken; günümüzde kültürel zenginliklerle mekânsal örüntüsünü tamamlayan kamusal alanlarla gösterilmeye çalışılır. Tasarım grubu Why Not Associates ve sanatçı Gordon Young ortaklığında disiplinlerarası bir yaklaşımla gerçekleştirilen tipografik kamusal alan çalışmalarına odaklanan bu araştırma; kamusal alanların, sosyal tarihin zenginliğini ortaya çıkarmada önemli bir aracı olabileceğini örneklerle gösterebilmeyi amaçlar.

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve: Mimarları ya da çevre planlamacılarını ilgilendiren bir kent problemi olan kamusal alan, tasarım problemi olarak görüldüğünde ve çözüm tasarımcılara bırakıldığında, kentliyi kendine çekip kent için bir landmark (yer imi) haline dönüşebilir. Makalede bu olgu, Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında gerçekleştirilen kamusal alan projeleriyle ele alınmaktadır. Araştırma için seçilen örnekler, kültürel ve toplumsal tarihi ile coğrafi zenginliği ortaya çıkaran site-specific (alana özgü) tipografik çalışmalardır. Araştırmanın disiplinlerarası yaklaşımlarla tasarlanan kamusal alanların önemini vurgulaması ve bu alanların landmark haline gelebileceğini göstermesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem: Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında gerçekleştirilen tipografik kamusal alanların, izleyicilerle kurduğu iletişim, çalışmaların içeriği, malzemesi ve mekanı, içerik analizi yöntemiyle irdelenirken; literatür taramasıyla sanat ve tasarım ilişkisi üzerinden tipografik kamusal alanlar araştırılmıştır.

Bulgular: Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında gerçekleştirilen kamusal alanların tipografi kullanımıyla insanlarla etkileşime girdiği tespit edilmiştir. Kamusal alan çalışmalarının bulundukları bölgeye özgü içerik aktarırken, disiplinlerarası iş birliktelikleriyle bütünsel olarak tipografi odaklı tasarlanmaları nedeniyle bilgilendirici ve eğitici oldukları da gözlemlenmiştir.

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 27.09.2024 **Kabul/Accepted:** 29.06.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, Grafik Tasarımı Anasanat Dalı, İzmir, Türkiye. E-posta: betul.uslu@deu.edu.tr ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7715-7095>

Sonuç: Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında yapılan çalışmalara odaklanan bu araştırma, disiplinlerarası bir yaklaşımla gerçekleştirilen kamusal alan çalışmalarının sosyal tarihin zenginliğini ortaya çıkardığını, toplulukların ilgisini çektiğini, bilgilendirdiğini, sanat ve tasarım arasındaki ilişkileri genişlettiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Tipografi, Kamusal Alan, Disiplinlerarasılık, Tipografik Kamusal Alan, Why Not Associates, Gordon Young

Typographic Public Space Arrangements in Collaboration with Why Not Associates and Gordon Young

Abstract

The Purpose of the Study: Public space, an area that invites individuals to engage with their surroundings, is a key indicator of a city's cultural richness and development. Historically, this richness was displayed through sculptures in parks; today, it is represented through public spaces that enhance cultural wealth. This research focuses on typographic public space projects by the design group Why Not Associates and artist Gordon Young, aiming to demonstrate that public spaces can effectively reveal the richness of social history.

Literature Review/Background: Public space is an urban issue relevant to architects and planners. When treated as a design problem and addressed by designers, it can attract urban dwellers and transform into city landmarks. This study examines public space projects by Why Not Associates and Gordon Young, highlighting site-specific typographic works that showcase cultural and social history. The research contributes to the literature by emphasizing the significance of interdisciplinary approaches in designing public spaces that can become landmarks.

Method: The communication established by the typographic public spaces created by Why Not Associates and Gordon Young is analyzed through content analysis, focusing on their content, materials, and settings. A literature review is conducted to explore the relationship between art and design within these spaces.

Results: The study reveals that the public spaces created by Why Not Associates and Gordon Young interact with people through typography. These projects convey region-specific content while being informative and educational. Additionally, when designed through interdisciplinary collaboration, public spaces can successfully become landmarks.

Conclusion: This research highlights that public space projects developed with an interdisciplinary approach reveal the richness of social history, engage communities, and expand the relationships between art and design.

Keywords: Typography, Public Space, Interdisciplinarity, Typographic Public Space, Why Not Associates, Gordon Young

Giriş

Tipografi, eski yunancadaki *typos: form* ve *graphia: yazmak* kelimelerinden türetilen bir terimdir. Britannica Ansiklopedisine göre tipografi, basılı sayfanın görüntüsünün oluşturulmasıyla ilgilidir. Diğer bir sözlüğe göre (Collins English Dictionary) tipografi, "*sanat, zanaat veya yazının düzenlenme süreci ve onun baskısıdır*". Bir tipograf olan Peter Billak (2007), tipografinin, Gutenberg'in hareketli hurufatı icat etmesinden bu yana uygulanan bir zanaat olduğunu söyler ve Gerrit Noordzij'in "*tipografi, prefabricated (önceden hazırlanmış) harflerle yazmaktır*" sözüyle tanımını detaylandırır. Tüm bu tanımlardan yola çıkarak 15. yüzyılın ikinci yarısından önce tipografinin var olmadığı ve tipografinin tamamıyla yazının basılmasıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Yazının hurufat olarak hazırlanması (kalıp olarak dökülmesi) ve baskı sonrasında da tekrar tekrar kullanılabilir olmasıyla doğan kurallar bütünü, tipografinin alanını oluşturur. Ancak günümüzde tipografik dizgiler bazı sanatsal ve sınırlı üretimler haricinde dijital olarak yapılır. Artık dizgide ne hurufat kullanılır ne de bunların dizilmesini sağlayan yapılar. Ayrıca üç boyutlu ya da mekana yayılmış tipografik tasarımlardan da söz etmek mümkündür. Bu nedenle baskıda/matbaada hareketli hurufatın kullanılması başlangıç olarak alınsa da Noordzij'in de dediği gibi önceden hazırlanmış yani font olarak kalıbı hazır bulunan harflerle (Örn: Kaligrafi, grafiti vb. uygulamalarda kullanılan yazı karakterinin bir kalıbı yoktur.) yapılan herşey tipografinin alanına girebilir.

Tipografik düzenlemeler, İsviçre Tasarım Anlayışı'nda ve bu tarzdan önce var olarak bu akıma zemin hazırlayan akımlarda da görüldüğü üzere tipografların ya da tasarımcıların kendi bireysel anlatımlarından soyutlanmaya çalışılan bir alandır. Çünkü tipografi sadece mesajı ileten olmalıdır. *Form follows function* (biçim işlevi izler) şeklinde formüle edilen bu yaklaşım, İsviçre Tasarım Anlayışı içinden çıkar ve biçimi yönlendiren en önemli unsurun işlev olduğunu dayatır. Bu formül grafik tasarımda ortaya çıkmadan önce mimarlık literatüründe 1923 yılında yayınlanan *Vers Une Architecture* (Bir Mimarlığa Doğru) adlı kitapta Le Corbusier tarafından dile getirilir.

Corbusier kitabında tıpkı grafik tasarımdaki *form follows function* anlayışı gibi geleneksel, süslemeci mimarlık anlayışının tersine; yalın ve işlevsel yapıları savunur. Ancak zamanla bu anlayış ruhsuz monolitler (yekpare taş) üreterek eleştirmenler tarafından kendini beğenmiş bir mimarlık biçimi olarak görülür. Bu ruhsuz monolitler insanı gerçeklikten ve doğadan uzaklaştırır. Oysa ki Martin Heidegger'in dediği gibi "*Mimarlık doğayı insana yaklaştırmalıdır.*" (Bilgin, 2004). Ancak Heidegger'in bu sözü modern şehirlerin tasarımıyla, doğrulanabilecek gibi durmaz. Günümüzde mimari yapılar o kadar kitlesel ve anıtsal bir hal almıştır ki; şehirlerin bloklaşmış beton yığınlarını ancak parklar, bahçeler ve kamusal alanların varlığı kırabilir. Lupton'ın da dediği gibi "*Halka ait kentsel alanlar grafik tasarım alanını tüm çeşitliliğiyle görebilmek için bir sahnedir.*" (aktaran Taşçıoğlu, 2013, s. 102).

Corbusier'in işlevsel yapı anlayışının eleştirildiği zamanlarda ortam, kurulu düzen elemanları olarak nitelenen tüm alışlagelmiş sanat ve mimarlık görüşlerini ve yaklaşımlarını yıkmak için hazır hale gelir. Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilinen ancak telaffuz edilmeyen disiplinlerarası sınırların ortadan kalkmasının *Gesamtkunstwerk* (bütünsel sanat yapısı) terimiyle resmen adı konmuş olur. Almanca *Gesamtkunstwerk* terimi, farklı sanat formlarının tek bir tutarlı bütün oluşturmak için birleştirildiği bir sanat eseri, tasarım veya yaratıcı süreci tanımlar (The Art Story, 2024). *Temel olarak, sanatı kültürel miras olmaktan çıkarıp kent olgusuna dönüştürme amacını taşıyan akıma dahil olan sanatçılar, ürettikleri işlerle ve düzenledikleri etkinliklerle sanat ile yaşam arasındaki sınırı kaldırmaya çalışmışlardır* (Özpınar, 2009, s. 51). Tipografik tasarımda bu gelişmelere paralel olarak; modern resim, şiir ve mimariyle yakın ilişki içine girmiş ve büyük evrime uğramıştır (Becer, 2007, s. 14).

Tipografi, toplumla ve kişilerle iletişim kurma amacı taşır. Tarih öncesinde mağara resimleriyle başlayan mekanda görsel iletişim serüveni günümüzde mağazaların vitrinlerinde, tabelalarda, kamusal alanlarda kısaca iletişim kurmayı amaçlayan tüm yüzeylerde devam eder. Klanten ve Ehmann'a göre günümüzde tasarımcıların cesur yaklaşımlarda bulunmaları ve sanatçılarla ortak disiplinlerarası çalışmalar üretmeleri, tipografiyi; sayfa sınırlarının dışına taşımış ve böylelikle bir iletişim biçimi olarak ait olduğu eski yerine, insanlara ve dolayısıyla temel amacına taşınmasını sağlamışlardır (Taşcıoğlu, 2013, s. 99). Bu amacın tarafsız, çıkarsız bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, insanların birbirleriyle ve doğayla iletişim kurabildikleri tek yer olan kamusal alanların disiplinlerarası çalışmalarla yeniden şekillenmesini içerir.

Kamusal alanların, insan, fonksiyon ve bilgi yığılmasının karmaşık bir biçimde bir araya gelmesiyle mümkün olabileceği üzerinde durulur (Doyduk, 2007, s. 54). Hayatın tarifi diye nitelendirebileceğimiz coşkunun ürettiği akılla, yaşamı sorgulayan bir atmosfer sayılan kamusal alan, mekanların oluşumunda gereken geçmiş-gelecek ilişkisine ciddi katkıda bulunur. Mimar Philip Bess, toplumların iyiye evrilererek başarıyla yoluna devam edebilmesi için paylaşılan değerleri olması gerektiğine işaret ederken; tasarımcıların ya da tasarım gruplarının ortaya koyduğu eserlerin halkla iletişim kurması, halk tarafından anlaşılması ve kullanılması gerektiği üzerinde durur. Bu iletişimin içeriğini ise, halkın ve tasarımcının paylaştığı ortak değerler oluşturur. Yani tasarımcının yarattığı kamusal alanlar, o kentin yaşayanlarının ortak kültürlerinin ürünleridir.

Kamusal alan, Uluoğlu'nun (2007) dediği gibi; kişiyi çevresiyle ilişkiye ve bütünleşmeye ve bu yolla zenginleşmeye davet eden, yaratıcılığını artıran, samimi ve hakiki bir deneyim alanı, bir varlık alanıdır. Uluoğlu'nun söyleminden yola çıkarak kamusal alanların bu işlevselliğini gerçekleştirmesinde yardımcı olan disiplinler ve ortaklıklar araştırmanın konusunu oluşturur. Makalede örnek olarak ele alınan Why Not Associates tasarım grubunun Gordon Young ortaklığında gerçekleştirdiği çalışmaların tamamı *site-specific* (alana özgü)'dür. Üretilen çalışmalar, içinde bulundukları mekanla birlikte var olan bir şekilde tasarlanır. Eserlerinde iletmek istedikleri mesaj, mekanla hem fiziki olarak hem de kültürel olarak bütünleşir. Tüm bu değerler

doğrultusunda tasarım grubu Why Not Associates ve sanatçı Gordon Young'ın kamusal alan tasarımları bu araştırmanın örneklem grubunu oluşturur.

Yöntem

Kamusal alanlar insanların birbirleriyle ve doğayla iletişime geçebilecekleri kentteki yegane yerlerden biri olması gerekçesiyle bu alanların tasarlanmasında, yapılan işin çevreyle uyumlu olması kaçınılmazdır. Kamusal alanların disiplinlerarası iş birlikleriyle bütünsel olarak tasarlanmasıyla bu alanlar birer *landmark*'a (yer imi/simgesi) dönüşüp kent için birer değer haline gelebilirler. Bu doğrultuda araştırmada yöntem olarak kullanılan literatür taraması ile sanat, kamusal alan ve tipografi gibi alanlar ve bu alanların birbirleriyle ilişkisi araştırılmıştır. Bu alanların birleştirici unsuru olan tipografinin disiplinlerarası uygulamalarla kamusal alan çalışmaları Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığı üzerinden ele alınmıştır. Why Not Associates ve Gordon Young'ın disiplinleri birleştiren ortak tipografik kamusal alan çalışmaları bu makalenin odağını oluşturur. Araştırmada yapılan literatür taramasıyla tipografinin kamusal alanlarda kullanımının, insanlarla etkileşimi artırdığını ve aynı zamanda bilgilendirici ve eğitici olduğu örnekler üzerinden içerik analizi sunulmuştur.

Araştırmada, tasarım grubu Why Not Associates ve sanatçı Gordon Young ortaklığında 1999'dan günümüze disiplinlerarası olarak ele alınan ve tipografik kurguya odaklı gerçekleştirilen kamusal alanlar, çalışmanın nesneleri olarak seçilmiştir. Buradan hareketle Eric Morecambe Anıt Alanı (Morecambe, 1999), A Flock of Words (Morecambe, 2003), The Cursing Stone and Reiver Pavement (Carlisle, 2003), Listening Stone (GCHQ, Cheltenham, 2004), Pobl + Machines (National Waterfront Museum, Swansea, 2006), Typographic Trees (Crawley Library, 2009), Comedy Carpet (Blackpool, 2011), Trading Words (London Dock, Wapping, London, 2017), Walk of Art (Yorkshire Sculpture Park, 2002/2025) kamusal alanları örneklem olarak belirlenmiştir. Ele alınan kamusal alanların görselliği, tipografi ve malzeme kullanımının betimledikleri anlamlar yorumlayıcı içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda ele alınan kamusal alanların tasarlanmasında yöreye özgü verilerin (içerik ya da malzeme vb.) kullanımının ön planda tutulduğu; kentin tarihini gün yüzüne çıkarabildiği; kente ait kültürün gözler önüne serildiği; coğrafi özelliklerinin vurgulandığı gibi bulgulara ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu tür kamusal alanların kentin tarihi, kültürü ya da coğrafyasından kaynaklı özel yönlerinin ortaya çıkarılmasının kentin tanınır ve bilinir olmasında büyük bir öneme sahip olduğu görülmüştür. Araştırmanın sonucunda, kamusal alanların geçmişten günümüze ifade ettiği anlamın değiştiği; sadece eğlence-dinlenme ya da sergileme alanları olmanın ötesinde kent için yer imi haline gelerek; kentin tanınırlığını ve bilinirliğini artırdığı ele alınan örneklerle gösterilmiştir.

Makale, kamusal alanın sadece çevre tasarımcıları ya da mimarlar tarafından tasarlanacak yerler olmadığı; tasarımcı ve sanatçıların kamusal alan çalışmalarına dahil

olduklarında tasarlanan mekanların sadece dinlenme ya da anıt mekanları olmanın ötesinde eğlendiren ve eğiten bir yapıya da sahip olabildiklerini göstermesi açısından önem taşır. Yapılan araştırmada kamusal alanların insanlarla kurduğu etkileşimin nasıl gerçekleştiğini tartışabilmek için içerik çözümlemesi yöntemi ile belirlenen örnekler analiz edilmiştir. Ele alınan kamusal alan çalışmaları oluşturuldukları yere göre tarihsel, kültürel ya da coğrafi zenginlikleri ortaya çıkaran niteliktedir. Örnekler incelenirken öncelikle bu bağlamı değerlendirilir. Kamusal alanın izleyiciye aktardığı tema serimlenir. Alanların yapılanmasında kullanılan malzemenin içerikle uyumu saptanır. Kullanılan tipografinin temayla ilgisinin nasıl kurulduğu değerlendirilir. Why Not Associates tasarım grubunun gerçekleştirdiği birçok kamusal alan çalışmasından özellikle sanatçı Gordon Young ortaklığında disiplinlerarası gerçekleştirilen tipografik kamusal alanlara odaklanılmıştır. Seçilen örnekler tarihsel bir sıramala içerisinde verilmiştir.

Örnek Çalışmalar, Değerlendirmeler ve Tartışma

Klanten ve Ehmann'a göre tasarımcılar *"ikamet ettikleri boşluğu betimleyen ve tanımlayan uygulamalar"*la kamusal alanlarda halkla kültürel bağlar aracılığıyla iletişim kurabilen çalışmalar üretmeye başlarlar. Kamusal alanı şekillendirmede mimarlarla ve sanatçılarla birlikte çalışan grafik tasarımcılar, boşluğu özgürce yeniden ele alma şansını elde ederler. Tasarımcıların, sayfa üzerinde düşündüklerini, uzamsal boşlukta kullanabiliyor olması birtakım zorlukların yanında farklı bir bakış açısı geliştirebilmeleri için daha özgür bir ortam yaratır. Mekan tasarımında mimarlar, alanın tasarımını, öncelikle kullanışlılığa ve insan bedeninin fiziksel ihtiyaçlarına yönelik olarak ele alırken; grafik tasarımcı ise mekana bir görsel iletişim platformu olarak bakar, tipografik metinler yardımıyla iletişimini mekan aracılığıyla kurar (Taşçıoğlu, 2013, s. 105-165).

Tasarım grubu Why Not Associates ve sanatçı Gordon Young'ın kamusal alanları değerlendirilecek bir boşluktan ziyade bir tasarım problemi ve mesaj iletmek için bir platform olarak düşünerek ürettikleri çalışmalar, bu araştırmanın örneklem grubunu oluşturur. Disiplinlerarası bir ortaklıkla üretilen bu çalışmaları anlayabilmek için kısaca tasarım anlayışlarını irdelemek gerekir. Why Not Associates, 1987 yılında Andrew Altmann, David Ellis ve Howard Greenhalgh tarafından kurulduğu günden itibaren, vizyon ve fikirlerinin geniş bir medya yelpazesine uygulanabileceği düşüncesiyle oluşan çok disiplinli bir tasarım ortaklığıdır. Bu anlayışla tasarım sütudyosu; posta pulu tasarlayabilir, TV reklamı yönetebilir, bir TV kanalını markalaştırabilir, tipografik bir kaldırım tasarlayıp kamusal alan çalışmalarına müdahil olabilir. Ancak üzerinde çalıştıkları projeler her ne kadar çok çeşitlilik gösterse de tüm üretimleri nihayetinde çözülmesi gereken bir tasarım problemidir (Dawood, 2015). Why Not Associates tasarım grubunun problemlere yaklaşım tarzlarını geliştiren kamusal alan düzenlemelerinde ortak olarak çalıştıkları Gordon Young, 1977 yılında Royal College of Art (Kraliyet Sanat Akademisi)nden mezun olan bir sanatçıdır. Yorkshire Heykel Parkı'nda küratör ve Galler Heykel Vakfı'nda direktör olarak da çalışan Gordon, Birleşik Krallık'ta ve yurtdışında birçok başarılı

kamusal alan-kentsel sanat projesine imza atar. Kullandığı malzeme ve teknikler projeden projeye değişmekle birlikte, fikirler genellikle yerel çevreden esinlenir (Tokyo TDC, 2024).

Why Not Associates tasarım grubunun Gordon Young iş birliğiyle gerçekleştirdikleri kamusal alan çalışmaları arasından sekiz adeti bu çalışmaya konu olmuştur. Örnek olarak ele alınan ve çözümlenen çalışmaların tamamı tarihsel, kültürel ya da coğrafi bir bağ kurularak *site-specific* olarak tasarlanmıştır. Burada incelenen kamusal alanlar sadece mekan düzenlemesi değildir; bu alanlar aynı zamanda bu tasarımı deneyimleyenler için eğitici, bilgilendirici, eğlendirici ve kaynaştırıcı bir yapıdadır. Seçilen çalışmalar değersiz ve önemsiz gibi görünen bazı alanları görünür kılarak land mark haline gelmesini sağlamıştır. Ele alınan örnek çalışmalar araştırmada 1999 yılından başlayarak günümüze kadar tarihsel bir sıra içerisinde verilmiştir.

Morecambe Tern Project (Morecambe Deniz Kırlangıcı Projesi) 1999-2004

1994 yılında başlayan ve 2004'te tamamlanan *Morecambe Tern Project* (Morecambe Deniz Kırlangıcı Projesi) İngiltere'nin kuzey batı kıyısındaki kuş gözlem cenneti Morecambe'nin, 1990'larda çeşitli fırtınalar ve seller nedeniyle hasar gören kıyı şeridindeki deniz duvarları ve gezinti yolları da dahil olmak üzere kıyı şeridinin iyileştirilmesini kapsar. Morecambe deniz kıyısı şeridi 8 km uzunluğunda olduğundan projede birçok sanatçı, tasarımcı ve mimar çalışır. Bölgenin karakteristik özelliklerinden ve ilgi çekici noktalarından biri olan göçmen kuşların yıllık geçişi, bu kapsamlı projedeki bir çok farklı eseri birbirine bağlayan tema olur. Proje kapsamında Morecambe'nin deniz kıyısı ve gezinti yolu boyunca yer alan çeşitli ödüllü heykellerden oluşan çarpıcı bir seri oluşur: çelik karabataklar, sümsük kuşları ve usturmaçalar Central Drive'daki kavşaklarda ve deniz korkuluklarındaki babaların tepesinde yer alır. Projenin tamamı Morecambe doğal hayatını kutlar ve Morecambe için yeni bir imaj yaratarak bir *landmark* haline gelir. Bu geniş proje kapsamında üretilen iki alt kamusal alan düzenlemesi *A Flock of Words* ve *Eric Morecambe Memorial Area*, Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında gerçekleştirilir. (External Works, 2024; Saccani, 2013, s. 288-290; Visit Lancashire, 2024)

Görsel 1. Morecambe Tern Project (Morecambe Deniz Kırangıcı Projesi), 1994-2004.

Kaynak: [https://www.google.com/maps/@54.07486,-](https://www.google.com/maps/@54.07486,-2.87206,987m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4lKXMDSoASAFQAw%3D%3D)

[2.87206,987m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4lKXMDSoASAFQAw%3D%3D](https://www.google.com/maps/@54.07486,-2.87206,987m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4lKXMDSoASAFQAw%3D%3D) ; Morecambe Bay, UK, GoogleEarth; <https://www.visitlancashire.com/things-to-do/the-tern-project-p6361> **Son Erişim:** 21 Nisan 2025

Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında gerçekleştiren proje kapsamındaki *A Flock of Words* ve *Eric Morecambe Memorail Area* çalışmaları tren istasyonu ile deniz kıyısını fiziksel olarak birbirine bağlayan bir yürüyüş yolu ve kıyı şeridinde bir anıt alanı olarak tasarlanır. Düzenlenen bu kamusal alanlar hareket halindeyken bilgilendiren, eğlendiren ve eğiten bir şekilde, kent kültürünü ve coğrafi özelliklerini görsel ve tematik olarak birbirine bağlar. Bu kamusal alan tasarımları çekim merkezi olmaları ve şehirdeki insanları bir araya toplayan bir yapıda olduklarından Morecambe için önemli uygulamalardır. Bir kamusal alanın kalitesi, içeriği, kullanışlılığı ve interaktif yapısı, içinde var olduğu şehri tanımlayan önemli özelliklerden biridir. Çünkü kent sakinleri, kendileri için tasarlanan kamusal alanlara kolayca erişebildikleri ve eşit bir şekilde kullanabildiklerinde kendilerini o toplumun bir parçası gibi hissedebilirler. Bu nedenle kamusal alanlar, kentlerin dönüşümündeki kilit noktalarlardır. “Belirli bir kamusal alanın başarısı, yalnızca onu tasarlayan mimarın, kentsel tasarımcının veya şehir plancısının elinde değildir; bu aynı zamanda o mekânı benimseyen, kullanan ve yöneten insanlara da bağlıdır. Çünkü yerler insanları değil; insanlar yerleri yapar.” (Mimarizm, 2019). Morecambe Tern projesindeki, Why Not Associates ve Gordon Young birlikteliğinde yapılan *Eric Morecambe Memorial Area* (Eric Morecambe Anıt Alanı) – 1999 ve *A Flock of Words* (Bir Sürü Kelime)–2003

çalışmalar sırasıyla ele alınmıştır.

Eric Morecambe memorial area (Eric Morecambe anıt alanı) – 1999.

Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında 1999 yılında tamamlanan *Eric Morecambe Memorial Area* (Eric Morecambe Anıt Alanı), uygulama aşamasında sanatçı Russell Coleman'ın da dahil olduğu bir projedir (Görsel 1). Anıt, adını Eric Morecambe olarak değiştiren ünlü yerel komedyen ve bir kuş bilimci John Eric Bartholomew'e (İngiltere'nin Morecambe ve Wise komedi ekibinden bir komedyen ve TV yıldızı Eric Morecambe, 1926-1984) adanır. Dairesel bir alandan oluşan anıt mekanını merdivenlerle ulaşılan heykel tamamlar. Dairesel alan, halkın bir araya gelip etkileşimde bulunabileceği bir performans alanı oluşturur. Anıtın açılışının 1999 yılında Kraliçe II. Elizabeth tarafından yapılmış olması kasabayı bir çekim merkezi haline getirir. (Saccani, 2013, s. 290; Young, 2024a)

Görsel 2. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığı, "Eric Morecambe Memorial Area", 1999.

Kaynak: <https://gordonyoung.info/ericmorecambeamemorialarea/> ; https://live.staticflickr.com/65535/49737155633_4af447de15_b.jpg ; <https://www.visitlancashire.com/things-to-do/the-tern-project-p6361>; https://www.google.com/maps/@54.07329,-2.868247m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4lKXMDSoASAFQAw%3D%3D **Son Erişim:** 11 Nisan 2025

Eric Morecambe heykelinin etrafındaki dairesel alandaki kaldırım taşları, Eric ve Ernie'nin programlarında yer alan ünlülerin isimleriyle ve Eric ile ilgili şarkılar, şakalar, sloganlarla doludur. Bu metinler Why Not Associates tarafından farklı malzemelerle ve çeşitli puntolarda (yazı karakterlerinin ölçülendirilmesini sağlayan ölçü birimi) düzenlenir. Tasarım eleştirmeni Laurel Harper'ın söylediği gibi, "*Bu alan, anıtın etrafından dolaşması teşvik edilen ziyaretçiler için hem kinetik hem de duysal bir deneyimdir.*" (aktaran Saccani, 2013, s. 290). Ayrıca heykele yaklaşmayı sağlayan cilalı granit basamaklarda Morecambe & Wise tema şarkısı *Bring Me Sunshine*'in bazı sözleri yazılıdır. Metinlerde kullanılan iki yazı karakteri birbirlerine zıt mizaçlıdır çünkü biri sözsiz ifadeleri belirtirken diğeri bilgi amaçlıdır. Yazı karakterlerinden biri *typewriter* (daktilo) sınıflandırması içerisinde yer alan Erik van Blokland'ın Trixie'sidir ve diğeri daha çok yönlendirmelerde/tabelalarda kullanılan geniş iç boşluklara sahip *sans serif* (tırnaksız) sınıfa dahil bir yazı karakteri olan Tobias Frere-Jones'un *Interstate*'idir.

Berger ve Dougher, *Eric Morecambe Memorial Area* tasarımı için şunları söyler: "*Why Not Associates tasarım sorunlarına yaklaşırken mizah anlayışına en yüksek önemi atfeder.... Tasarımcılar, yalnızca generallerin ve prenslerin heykellerin konusu olabileceği fikrine karşı bir duruş sergileyerek; yerel kültür ve tarihle kaynaşan bir figür seçer çünkü, insanları güldüren bir adam anılmaya değerdi.*" (aktaran Saccani, 2013, s. 290). Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında ortaya çıkan disiplinlerarası bu çalışma sadece mimari, şehir ve sanat arasındaki ilişkiye sivil bir anlam kazandırmakla kalmaz; insan ve yaşadığı çevre arasında katılımcı, aktif ve yaratıcı bir ilişkiyi harekete geçirmek için gerekli olan kültürel bir işaret olarak, unutulmuşluğa ve sıradanlığa karşı da bir tepkiyi temsil eder (Giardiello, 2014).

A Flock of Words –2003.

Why Not Associates ve Gordon Young iş birliğinde kamu alanında tipografiyle etkileşim sağlayan bir diğeri tasarım *A Flock of Words* (Bir Sürü Kelime)'dir (Görsel 2). Tasarımdaki *Flock* (Sürü) kuş sürülerine gönderme yapar niteliktedir. Projenin uygulaması sanatçı Russell Coleman tarafından yapılmıştır. Bu kamusal tasarım, İngiltere'nin kuzey batı kıyısındaki kuş gözlem cenneti Morecambe Körfezi'ni ziyaret edenleri, tren istasyonunda karşılayan ve deniz kenarına kadar Shakespeare, Chaucer, Spike Milligan ve yerel şair Laurence Binyon gibi yazarların göçmen kuşların dünyasına ilişkin şiirleri, alıntıları, atasözleri, şarkı sözleri ve geleneksel sözlerle tipografik olarak düzenlenen bir yaya yoludur. Yürüyüş yolunun yataylığına tezat oluşturacak şekilde konumlanan 9 metre yüksekliğindeki galvanizli çelikten bir sütun üzerinde, *Yaratılış* kitabından bir metin yer alır. (Burnstone & Coleman, 2002; Tokyo TDC, 2024) Tren istasyonu ile deniz kıyısını fiziksel olarak birbirine bağlayan bu yürüyüş yolu; hareket halindeyken bilgilendiren, eğlendiren ve eğiten bir şekilde bu iki alan arasında görsel ve tematik bir bağlantı sağlar.

Yeni tren istasyonu ile sahil arasında dolanan 300 metre uzunluğunda (328 yarda) tipografik yol için kullanılan tüm metinlerin dizgisi, Eric Gill tarafından tasarlanan yazı tipleriyle yapılır. Bunlar metinlerde kontrast yaratmak için tercih edilen sans serif olan Gill Sans ve serif (tırnaklı) bir karakter olan Perpetua'dır. Eric Gill'in yazı karakterlerini seçmede kültürel bir bağ bulunur. Tren istasyonundan başlayan yol 1933 yılında Oliver Hill tarafından tasarlanan Art Deco tarzı bir bina olan Midland Oteli'nde son bulur ve otelin iç mekanlarının yeniden tasarlanması Eric Gill tarafından yapılır. Projenin gerçek bir iş birliği olduğunu Young, *"Tasarımın nerede bittiğini ve sanatın nerede başladığını yeniden tanımlamaya dahil olduk,"* [...] *"Bir sanatçının ne yapabileceği ve bir tasarımcının ne yapabileceğine dair algıları değiştiriyor."* der ve Andy Altman ise, yolu bir yazıcıdan çıkan büyük bir çıktıya benzetir (aktaran Burnstone & Coleman, 2002).

Görsel 3. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığı, "A Flock of Words", 2003.

Kaynak: <https://whynotassociates.com/environmental/a-flock-of-words> ; https://www.google.com/maps/@54.0714,-2.87223,494m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xKXMDSoAFAw%3D%3D **Son Erişim:** 25 Eylül 2024

Twemlow (2008), Why Not Associates çalışanlarının bu eserle uğraşırken, bir tasarımcı gibi sadece tipografiyle değil, aynı zamanda malzemelerle de uğraşmaları ve anlamaları gerektiğini söyler. Çünkü yol tasarımı gerçekleştirirken; granit, beton, çelik, pirinç, bronz ve cam gibi birçok farklı malzeme kullanılır. Bu malzemelerin hem kişilerle hem de hava koşullarıyla etkileşiminin nasıl olduğu, tasarımın verimliliği açısından önemlidir. Bu konuda Why Not Associates'in ortaklarından Altmann'ın söylemi yaşanan zorlukları anlatır: "*Bazı malzemeler yağmur yağdığında kendini gösteriyor, örneğin bir malzemenin rengi gri iken, koyu siyaha dönüşüyor.*" (Burnstone & Coleman, 2002). Ayrıca çalışmada yer alan metinleri oluşturan kelimelerin yüksekliği değişkenlik gösterir ve her yöne doğru akar, böylece ziyaretçiler yola istedikleri noktada katılabilirler. Tasarımcıların tüm bu değişkenleri düşünmeleri, deneyimlemeleri ve ona göre tasarımı gerçekleştirmeleri eserin görsel-eğitsel ve kabul edilebilir olması açısından önem taşır. Çünkü bu yol tasarımının üzerinde yürüyen kişilerle bedenlen de etkileşime girmesi, tasarımı üretirken kişiye özgü davranış özelliklerini de düşünmelerini gerekli kılar.

The Cursing Stone and Reiver Pavement - 2003

The Cursing Stone and Reiver Pavement (Lanetli Taş ve Reiver Kaldırımı) çalışması, Kuzey İngiltere'deki *Tullie House Museum* (Tullie Evi Müzesi) ile İngiltere ve İskoçya arasında sınır olan Carlise kasabasındaki *Carlisle Castle* (Carlisle Kalesi)'ni birbirine bağlayan bir alt geçit olarak tasarlanır (Görsel 3). Proje Sargın'ın (2009) "*Kent mekanı, iktisadi, sosyal ve siyasi hayatın kenetlenmiş bir son-ürünüdür...*" söylemiyle örtüşen bir şekilde gerçekleştirilir. Geçitin oluşturulmasında mekanlar, bölgenin hem coğrafi hem de kültürel tarihinden yararlanılarak birbirine bağlanır. Alt geçitin bağlayıcı teması, yaklaşık 500 yıl önce İngiltere ve İskoçya arasındaki sınırdaki Carlise'a saldırılar düzenleyerek yağmalayan, Border Reiver* ailelerine yönelik uyarı niteliğinde olan bir lanettir. 1525 yılında Glasgow başpiskoposu Gavin Dunbar'ın bu yasadışı yağmaları engellemek amacıyla oluşturduğu *Mother of All Curse* (Bütün Lanetlerin Anası) metni çalışmanın odağını oluşturmuştur. (aktaran Saccani, 2013, s. 282; Young, 2024b)

* Border Reivers: Tudor ve Elizabeth dönemlerinde, Northumberland da dahil olmak üzere Anglo-İskoç Sınır bölgeleri, hayatta kalmanın tek yolunun yağma ve talan olduğu sınır vadilerinin kanunsuz klanları olan kötü şöhretli Border (Sınır) Reiver'larına ev sahipliği yapıyordu. Border Reiver'larının hayatı, İngiliz veya İskoç Taçlarına olan bağlılığıyla değil, daha çok bir aile soyadına olan bağlılığıyla yönetiliyordu. (England's North East. 2024) Projenin ortaklarından Gordon Young'da bu ailelerin soyundan gelir.

Görsel 4. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığı, "Cursing Stone", 2003.

Kaynak: <https://whynotassociates.com/environmental/cursing-stone> ;

<https://www.andrewwallacearchitects.co.uk/projects/code-computer-love-2/> ;

[https://www.google.com/maps/@54.89651,-](https://www.google.com/maps/@54.89651,-2.94091,484m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xKXMDSoASAFQAw%3D%3D)

[2.94091,484m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xKXMDSoASAFQAw%3D%3D](https://www.google.com/maps/@54.89651,-2.94091,484m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xKXMDSoASAFQAw%3D%3D) ;

Carlisle Castle, UK, Google Earth. **Son Erişim:** 21 Nisan 2025

The Cursing Stone and Reiver Pavement kamusal alan tasarımının, geçmişteki bir efsaneyi, alt geçidin gizemiyle birleştirmesi Why Not Associates'in Gordon Young işbirliğiyle yaptığı çalışmalar arasında en çarpıcı ve en ses getireni yapar. *The Cursing Stone and Reiver Pavement* yer altı geçidi, 14 tonluk büyük bir granit kayaya kazınmış olan *Mother of All Curse* ve üzerinde durduğu, tüm Reiver ailelerinin adlarını taşıyan kaldırım taşlarından oluşan 80 metrelik bir yoldan oluşur (Young, 2024b). Çalışmanın tamamında kullanılan malzemeler ve içerik, kültürel ve tarihsel bağları yansıtmak üzere seçilir. Üzerinde *Mother of All Curse* metninin bir kısmının bulunduğu granit kaya Gordon Young tarafından İskoçya'da bulunması, iki kültürü birbirine bağlayan tasarım için önem teşkil eder. Kayanın yüzeyine lanetin kazınması için kullanılan yazı tipi olayların gerçekleştiği yüzyılda tasarlanan ve dönemin estetik anlayışını

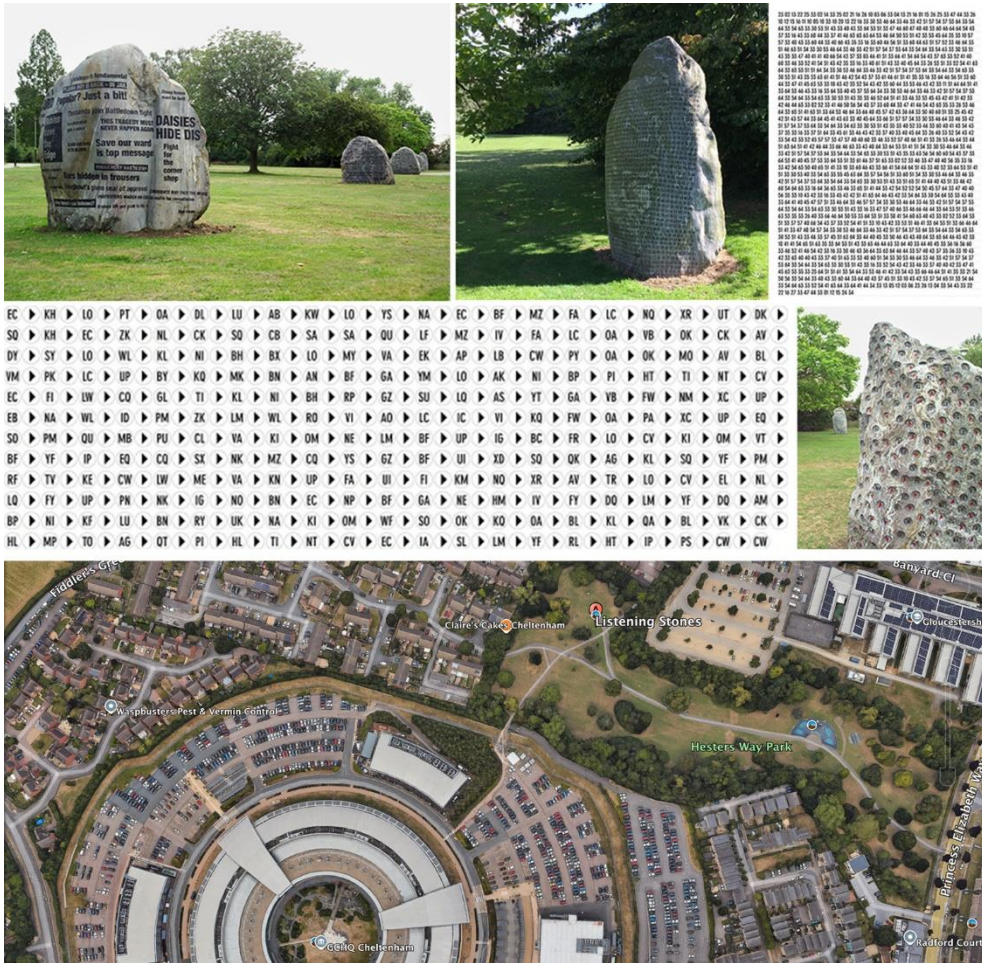
olduğu gibi yansıtabilen Bembo'dur. Granit kaya üzerinde kullanılan yazı karakterinin aksine kaldırım taşlarındaki metinlerde daha modern bir yazı karakteri olan News Gothic tercih edilmesi güçlü tarihin günümüzle bağlanabilmesi içindir (Reyes, 2007, s. 182). 80 metre uzunluğundaki alt geçidin kaldırım taşlarındaki 100'e yakın taş blokta; sığır hırsızları, şantajcılar ve özellikle on 14. yüzyılın sonundan 17. yüzyıla kadar bu toprakları yağmalamak için sık sık gelen diğer kötü niyetli kişiler de bulunur.

Young (2024b), geçitteki lanetin üzerine kazındığı granit taşın daha yerleştirilmeden önce bile tartışmalara* neden olduğunu belirtir ve hatta şap hastalığının patlak vermesinden sorumlu tutulmasını da sözlerine ekler. Herbert Read, *Art and Society* (Sanat ve Toplum) kitabında sanatın, bir tepki biçimi olarak uygarlık ya da kültür dediğimiz şeyin bütünleşmesine katkı sağladığına değinir. Ayrıca siyasetle, dinle ve bizim insan alınyazımıza tepki gösteren tüm öteki biçimlerle gerekli ilişkileri ve bir bilgi biçimi olarak kendi gerçeği ve kendi sonuçlarının olduğunu da vurgular (aktaran Baynes, 2002, s. 31). Bu açıdan bakıldığında tamamiyle tarihsel kültürel yapıya temellendirilen *Cursing Stone* düzenlemesinin tepkiye yol açması şaşırtıcı değildir. Paula Scher'in (aktaran McCormick, 2013, s. 42) "*Kelimelerin anlamları vardır. Yazının ruhu vardır. Bunların konbinasyonu muazzamdır.*" sözü bir metnin, kelimelerin; düşünceleri, duyguları, bağlamları, çağrışımları, anıları ve daha birçok şeyi üzerinde barındırabildiğine ışık tutar. Ayrıca Victor Hugo ve Martin Hiedegger'ın (1996) değindiği gibi "*yalnızca yapıların biçimi değil, aynı zamanda yapıların kendilerine seçtikleri alanlarla da temsil ettikleri düşünceyi ortaya çıkarır*". Why Not Associates'in sözleri ise çalışmanın teması üzerinden çıkan tartışmaların, tipografik mekana ve kültüre özgü bir çalışmanın içinde bulunduğu topluluk üzerinde ne kadar güçlü bir etkiye sahip olabileceğini vurgular: "*Projenin, yalnızca güçlü bir içeriğiniz varsa gerçekten güçlü grafikler yaratabileceğinizi kanıtladığını düşünüyoruz.*" (aktaran Saccani, 2013, s. 282).

Listening Stone - 2004

Listening Stone, Cheltenham kentindeki GCHQ (Government Communications Headquarters-Hükümet İletişim Merkezi) girişindeki park için tipografik tasarımlar içeren taşlardan oluşan bir düzenlemedir (Görsel 4). *Dokuz büyük granit buzul kayası, farklı iletişim biçimlerine atıfta bulunacak şekilde ayrı ayrı işlenmiş ve harflendirilmiştir. Her taş farklı bir özelliğe sahiptir ve kodlar, şifreler, şifreli mesajlar, gizemli semboller, diller ve dualar vb. ile kaplıdır* (Young, 2024c).

* Bazı rahiplere göre "Lanet"i okumak için saat yönünün tersine dönülmesi, gerçekleştirmesi için yeterlidir. Bu gerekçelerle bazı rahipler ve vatandaşlar kayanın yok edilmesi gerektiği yönünde protestolar gerçekleştirirler. (Farrah, 2002, Winter, s. 19-24)

Görsel 5. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında, *Listening Stones*, GCHQ girişindeki park, Cheltenham, 2004.

Kaynak: <https://gordonyoung.info/listeningstones/> ; <https://scienceblogs.de/klausis-krypto-kolumne/2016/09/10/my-visit-at-the-cheltenham-listening-stones/> ; https://www.google.com/maps/@51.90129,-2.12111,259m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIXMDS0ASFQAw%3D%3D **Son Erişim:** 25 Eylöl

Taşlardan ikisi şifreli bir yazı taşımaktadır. Şifreli taşlardan biri deşifre edildiğinde Tachibana Akemi'ye ait Solitary Delights* şiirleri ve GCHQ tarafından 2004'te şifrenlendiği okunabilir olur.

* https://engineersdaughter.typepad.com/engineers_daughter/2006/08/poems-of-solitary-delights.html
adresinden tüm şiirler okunabilir.

Diğer taş deşifre edildiğinde ise Ivor Gurney'in Leckhampton has fallen down* şiiri ve GCHQ tarafından 2004'te şifrenlendiği okunabilir olur. (Schmeh, 2016) Şifrenlenmiş her iki şiirinde şairlerinin üretimleri içinde bulundukları sosyo-kültürel ve politik yapılar göre sıradışıdır. Biri savaşıla geri dönölmez biçimde değişen bir dünyada anlaşmazlığa karşı anlam arayışı içindedir diğeri ise kendisini doğa manzaraları ve romantik temalarla sınırlamak yerine günlük hatta anlık keyiflerin inceliklerini vurgular. Bu açılardan bakıldığında kayalara yazılan şiirlerin insanlara umut vermek adına seçildikleri düşünülebilir.

İnsanlar kamusal alan olan bir parkta rahatça ve özgürce yürüyebilmeli, diğer insanlarla bir şekilde paylaşımlarda bulunabilmelidir. Tüm bunları sağlayacak olan ise kamusal alan değerlendirmeleridir. İşte Listening Stone'da böyle bir tasarımın ürünüdür. Sınırları çizilmemiş yürüme alanları, yanına kadar gidip belki sırtınızı dayayabileceğiniz kayalar, uzanabileceğiniz, koşabileceğiniz ya da yürüyebileceğiniz sınırsız çim alanlarla birlikte tasarlanmış ve uygulanmışlardır.

Listening Stones çalışmasında alana yerleştirilen her bir kaya üzerindeki tipografik düzenlemelerde farklı bir yazı karakteri kullanılır. Bu farklılıklara bakıldığında her bir kayanın bir karakteri, insanı simgelediği düşünülebilir. Üzerindeki metinlerin tipografik düzenlemesi, seçilen yazı karakteri ve bunların kayalarla ve mekanla uyumu düşünüldüğünde her bir kaya tıpkı bizim gibi zaman ve mekan içinde belli konumlara ve uğraşlara sahiptirler. *Listening Stones*'da yer alan kayalardan biri işaret dilini kullanırken bir diğerinde dualar yazar. Bu şekilde kayaların birçok anlamı içermesi ve işaret etmesi, insanların günlük yaşantıdaki rollerini fark için bir ayna gibi görev görür.

Pobl + Machines - 2006

"Oturmak ve inşa etmek arasında amaç ve araç ilişkisi yer alır. İnşa etmek; yani inşa etme oturma kendisidir." der Heidegger (1996). Swansea'daki National Waterfront Museum (Ulusal Kıyı Müzesi) için tasarlanan *Pobl + Machines*, oturma alanı yapısıyla bir seri harf şeklindeki tipografik bankların bir araya gelmesiyle oluşan bir kamusal mekandır (Görsel 5). *Pobl + Machines* tasarımı Gallerin endüstriyel mirasını yansıtırken, oturma mekanı olarak da işlev kazanır. Harflerden oluşan koltuklar biraraya geldiğinde *pobl* (galcede insanlar) + *machines* (makineler) kelimelerini oluşturur ve her koltukta müzede bulunan bir nesneyi temsil eden bir metin bulunur.

Bir oyun kurgusu içinde, banklar üzerine yazılan metinlerde anlatılan parçaların, müze içinde aranmasıyla kültürel mirasın farkına varılması sağlanmış olur. *Pobl + Machines* tipografik bankları; endüstriye atıfta bulunmak için paslanmaz çelik, granit ve betondan inşa edilmiştir. Bu çalışmanın uygulamasını sanatçı Russell Coleman üstlenir. Why Not Associates'in kelimeleri

* <https://allpoetry.com/Leckhampton-Chimney-has-fallen-down> adresinden tüm şiir okunabilir.

oluşturan harflerde kullanmayı tercih ettiği yazı karakteri 1929 yılında M. A. Cassandre tarafından tasarlanmış olan Bifur'dur. Çünkü yazı karakterindeki yükselme hissi oturmak için alan yaratır (Reyes, 2007, s. 180). Ayrıca harflerin yapısının geometrik şekillere sadık olarak tasarlanmış olması endüstri vurgusu için gerekli görülmüş olabilir.

Görsel 6. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında, *Pobl + Machines*, National Waterfront Museum, Swansea, 2006.

Kaynak: <https://gordonyoung.info/poblachines/> ; https://www.google.com/maps/@51.61724,-3.93853,261m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xKXMDSoASAFQAw%3D%3D **Son Erişim:** 25 Eylül

2024

Müzenin önündeki parkta bulunan Pobl + Machines, zamanla yerel halk ve ziyaretçiler için popüler bir oturma alanı haline gelir. Aynı zamanda müzenin iç mekan sergileri ile dış alanı arasında tematik bir bağlantı görevi de görür. Müzenin önündeki parkta oturma alanı olarak kullanılan *Pobl + Machines* düzenlemesi, müzenin içi ve dışıyla bağlantı kuran bir kamusal mekan durumundadır (Why Not Associates, 2024).

Typographic Trees - 2009

Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığının ürünlerinden biri olan *Typographic Trees* (Tipografik Ağaçlar) serisi yeni Crawley Kütüphanesi için gerçekleştirilen bir projedir (Görsel 6). *Typographic Trees* serisi kütüphane boyunca yerden tavana destek için yerleştirilmiş 14 masif meşe sütunundan oluşan bir "orman" gibidir. Meşe sütunlarının her biri kütüphane içinde bulunan kitapların gotikten romantiğe kadar farklı konuları yansıtan zengin içeriğinin tipografik bir göstergesi gibidir. Her bir ağaç sütun, bu içerikle ilgili metinlerle giydirilir ve kütüphanede konularıyla ilgili olan kısımlara yerleştirilir. Her bir sütunun üzerindeki metinleri oluşturabilmek adına sanatçı Anna Sandberg tarafından kütüphanenin kullanıcılarıyla atölye çalışmaları gerçekleştirilir. Bu çalışmalarda insanların favori kitapları, mekanları ve anıları hakkında bilgi toplanır. Elde edilen bilgilerle Why Not Associates grubu her bir ağaç sütun için tipografik bir düzenleme yapar. Ayrıca her bir ağacın konusu ve içeriği farklı olduğundan yazı karakteri de bu doğrultuda seçilir. Yazı karakterleri de içeriği yansıtacak şekilde el yazısından blackletter (orta çağ boyunca yaygın bir şekilde görülen bezemeli-süslü bir yazı stilini temel alır) sınıfa kadar farklılık gösterir. (Clark & Stocks, 2012; May, 2024; Young, 2024e)

Görsel 7. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında, "*Typographic Trees*", Crawley Kütüphanesi, Sussex, 2009.

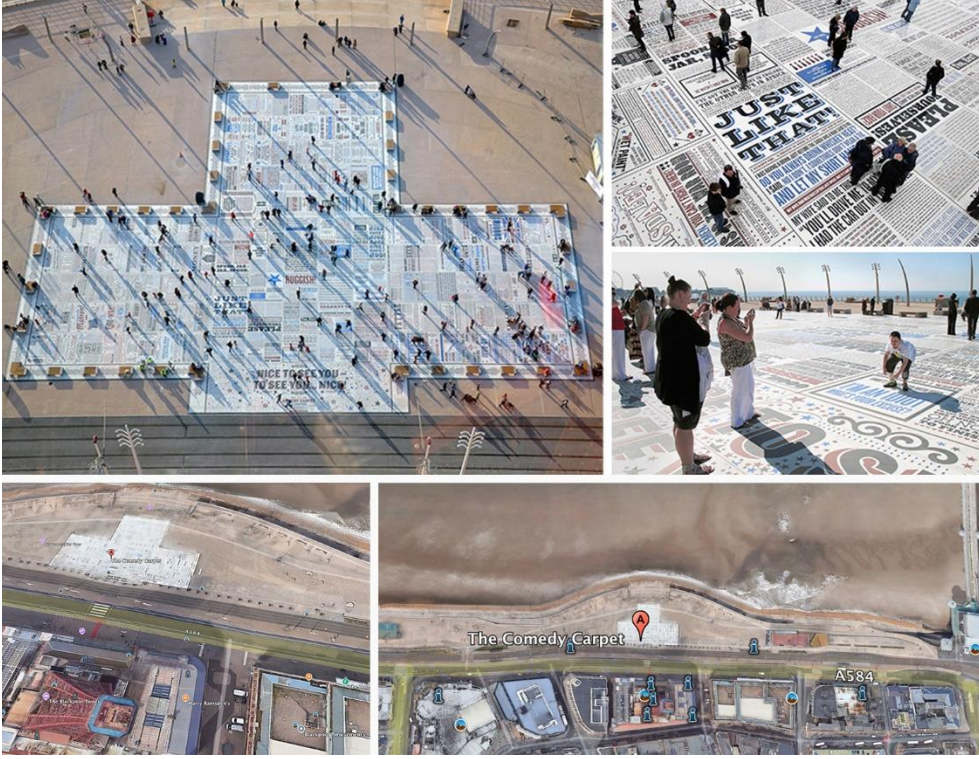
Kaynak: <https://gordonyoung.info/typographictrees/> **Son Erişim:** 25 Eylül 2024

Bu tipografilerle doldurulmuş ağaç sütunlar, metaforik olarak kütüphaneyi ayakta tutan bilgiye gönderme yaparlar. Çünkü bilgilerin saklanması ve aktarılmasını sağlayan kitapların hammaddesi olan kağıtlar da ağaçtan üretilir. *Typographic Trees* çalışması hem içerik hem de yapı ve malzeme olarak bilgiyi saklamamızı ve ona ulaşmamızı sağlayan ağaçlara dolayısıyla ormana, doğal yaşama bir saygı duruşu niteliği taşır. Kitap içeriğiyle kağıdıyla kapağıyla başlı başına işlenmiş bir üründür ve içini yani bilgiyi saklar. Ancak bu çalışmada kitap içinde saklanan bilgiler kitabın hammaddesi olan ağaç ile dışa aktarılır. Ağaçlar sayesinde; bilginin aktarılabilir hale gelmesi ve kütüphanelerin yine ağaçlar sayesinde oluşması ve ayakta kalması bu projedeki tipografik ağaç kolonları ile kutlanır.

The Comedy Carpet (Komedi Halısı) 2011

Comedy Carpet (Komedi Halısı), Büyük Britanya'nın kendine özgü mizah anlayışının ve komedyenlerinin yüceltildiği, devasa ölçekte bir halıyı andıracak şekilde tasarlanır (Görsel 7). Blackpool'un deniz cephesinin milyonlarca sterlinlik yenilenmesinin bir parçası olarak tasarlanan, *Comedy Carpet*'ı ziyaret etmek, komedinin geçmişine bir yolculuk yapmak gibidir. Blackpool Kulesi'nin önünde bulunan 2.200 m²'lik sanat eseri, kamusal sanatın ve tipografinin sınırlarını zorlayan, betona gömülü 160.000'den fazla granit harf içerir. Harflerin her biri 30 mm katı granit veya kobalt mavisi betondan ayrı ayrı kesilir, 300'den fazla levhaya yerleştirilir ve ardından yüksek kaliteli, parlak beyaz beton panellere dökülür. Kesilen harflerin boyutları birkaç santimetreden bir metrenin üzerine kadar değişkenlik gösterir. Böylece *Comedy Carpet*'ın metinleri hem yakından hem de Blackpool Tower Eye'deki cam izleme platformundan izlenebilir olur. (Butler, 2011; Newman, 2018; Visit Black Pool, 2024; Young, 2024f)

Comedy Carpet; tarih, edebiyat, sanat ve tasarım gibi farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan tam bir disiplinler arası kamusal alan çalışmasıdır. Young, Blackpool'da yaşayan komedi uzmanı Barry Band ve tarihçi-yazar Graham McCann'dan, tasarımın içeriğini oluşturma aşamasında destek alır. 1.000'den fazla komedyen ve komedi yazarının çalışmalarına atıfta bulunan halı, binlerce espri, şarkı ve slogan içerir. Bu şekilde sanatçılar hem onurlandırılır hem de sanatçıların çalışmalarının tipografik bir görselliğe dönüştürülmesi onları bir anlamda ölümsüzleştirmiş olur.

Görsel 8. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında, *Comedy Carpet*, Blackpool, 2011.

Kaynak: <https://gordonyoung.info/thecomedycarpet/> ; https://www.google.com/maps/@53.8157,-3.05636,248m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&q_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xKXMDSoASAFAw%3D%3D **Son Erişim:** 25 Eylül 2024

Çalışmanın tipografisinden ve mizanpajından Why Not Associates'ın önde gelen grafik tasarımcısı Andy Altmann sorumludur. İngiliz komedisinin büyük bir hayranı olan Altmann, Young'un Blackpool'daki *Comedy Carpet* için kendisine geldiğinde, projenin cenneten gelen bir iş gibi göründüğünü söyler. Projenin ilk fikirden tamamlanmasına kadar beş yıl sürdüğünü ve pek çok iniş çıkışla dolu çok zorlu bir yolculuk olduğunu belirtirken; insanların yüksek sesle gülerек tasarımın üzerinde dolaşırken gerçekten eğlendiklerini ve güldüklerini görmenin projenin başarısını gösterdiğini de sözlerine ekler (Dawood, 2015).

Why Not Associates, *Comedy Carpet* çalışmasını gerçekleştirirken tipografik kurgusunu da zamanda bir yolculuk gibi düşünmüş olmalıdır. Tercih ettikleri tipografik görsellik Sanayi Devrimi ile gelişen tasarım anlayışına dayanır. Bu anlayış Sanayi Devrimi ile ürünlerin daha kısa zamanda

daha çok üretilmesi ve daha kısa zamanda satılması gerekliliğinden oluşur. Her üretici ürününün satılabilmesi için sipariş ettiği ilanının diğer ilanların önüne geçmesini ister. Böylelikle tasarımda özellikle 1800'lerin ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan görüntüsüyle bağırın hissini veren kalın tırnaklı slab serif yazı karakterlerinin gelişimi görülür. Tasarımda hem slab serif yazı karakterlerinin seçilmesi hem de tasarım anlayışı olarak o dönemi yansıtmayı İngiliz komedisinin köklü geçmişine bir gönderme olabilir. Ayrıca kalın gövde ve tırnak yazısıyla seçilen yazı karakterleri metinlerdeki güçlü espri anlayışını da yansıtır niteliktedir. Metinlerin düzenlenmesi de bizlere dönemi hatırlatır. Mesaj iletilirken kullanılan yüzey neredeyse son noktasına kadar değerlendirilir. Bu görsel yapı izleyicilere İngiliz komedyenlerinin ve komedi anlayışının ne kadar güçlü, zengin ve dolu olduğunun göstergesidir.

Trading Words – 2017

Trading Words (Ticaret Sözcükleri) kamusal alan çalışması, Doğu Londra Wapping'de eski bir rıhtım olan London Dock'ın yeniden yapılandırılma süreci içinde tasarlanır (Görsel 8). Gordon Young ve Why Not Associates ortaklığında tasarlanan *Trading Words*, 7,5 dönümlük açık alan içinde; 1.800 yeni konut alanı ve 200.000 metrekarelik ticari alanda; mağazalar, barlar, restoranları da içeren Gauging Meydanı'nda yer alır. *Trading Words*'ün tamamı granitten yapılmış harflerin, tipografik bir düzen içerisinde betonla biraraya getirilmesinden oluşur. (Berkeley Group, 2017; Typeroom, 2018; Young, 2024g)

Betül Uslu Özkan, "Why Not Associates ve Gordon Young İşbirliğinde Tipografik Kamusal Alan Düzenlemeleri", **ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi**, 5 (1), Haziran 2025, ss. 37-65.

Görsel 9. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığında, *Trading Words*, London Dock, Wapping, 2017.

Kaynak: <https://gordonyoung.info/tradingwords/> ; https://www.google.com/maps/@51.50859,-0.06685,131m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xKXMDSoASAFQAw%3D%3D **Son Erişim:** 25 Eylül

2024

Londra üzerinden ithal ve ihraç edilen malların listelendiği orjinal fiyat ve tarife defterlerine dayanan *Trading Words*, geçmiş tipografi aracılığıyla günümüze taşır. Kaldırımında kullanılan kelimeler arasında, *beer* (bira) veya *pickle* (turşu) gibi ne olduğu belli olan malların yanı sıra, *Elephants' Teeth*, *Lucifer*, *Bear's Grease*, *Sounding-boards*, *Goats' Beards*, *Dragons Blood* ve *Shurff* gibi daha tuhaf ürünler de vardır. Young, seçtikleri ürün listesine karar verme aşamalarını zorluğundan bahseder:

"Geçtiğimiz yüzyıllar boyunca bölgeden geçen eşyaların listeleri ve envanterleri o kadar uzun ki sonsuzluğa ve ötesine uzanıyor gibi görünüyorlar! ... Andy ve ben, dünyanın dört bir yanından gelen ve Doğu Londra'daki bu noktada toplanan, merakımızı uyandıran bu muazzam malların isimlerini şiirsel bir temsili olarak düşünmemizi sağlayan bir şekerleme haline getirdik." (Gosling, 2017).

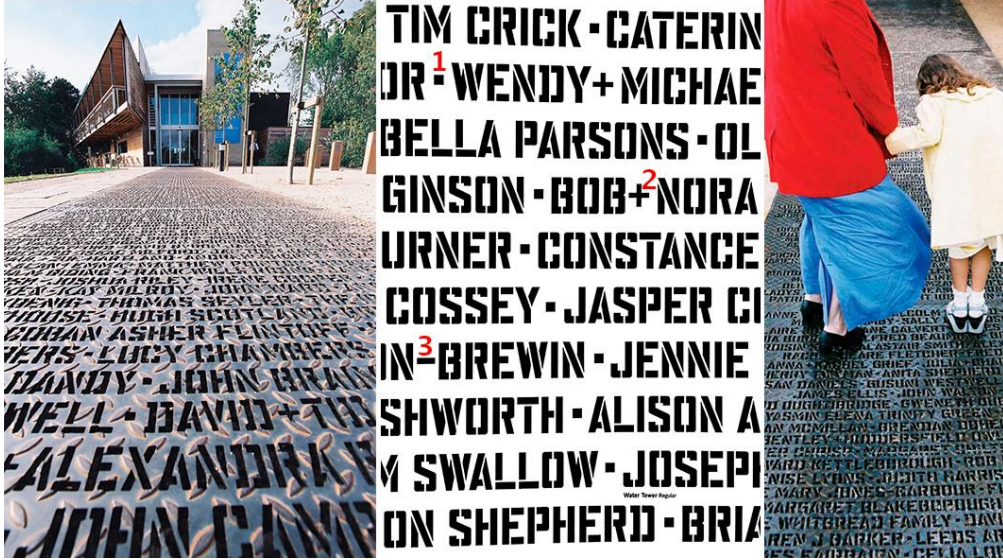
Trading Words kamusal alan çalışmasında kullanılan metinler; rhtımın 1805'ten 1968'e kadar faaliyette olduğu dönemde yapılan ithalat ve ihracat kayıtlarının tutulduğu tarihi defterlerden çıkarılır. Çalışmada kullanılan tasarım anlayışı *Comedy Carpet* çalışmasına benzer nitelikte olmasına rağmen daha yalındır ve yazı karakterleri kullanımında sans serif tercih edilir. Bu farklılık çalışmanın yararlandığı kayıtların tarihinin 1968'e kadar gelmesine bağlanabilir. 1900'lerin ikinci çeyreğinden itibaren grafik tasarım anlayışının değiştiğini ve sans serif yazı karakterlerinin kullanımının arttığı görülür. Londra'nın bu tarihi giriş kapısının mirasıyla ilişki kurmaya davet eden benzersiz parkurda yapılan disiplinlerarası ortaklık basit bir kaldırımın aslında insanları yürürken bile bilgilendirebileceği ve kültürel ve ticari tarihiyle bağ kurabileceğini gösterir.

Walk of Art – 2002 / 2025

Walk of Art (Sanat Yürüyüşü), 2002 yılında *Yorkshire Sculpture Park* (Yorkshire Heykel Parkı) için Gordon Young ve Why Not Associates ortaklığıyla tasarlanır ve uygulaması Russell Coleman tarafından yapılır. Çalışma, park alanını yeni ziyaretçi merkezine bağlayan 110 metre uzunluğunda tipografik bir yürüyüş yoludur (Görsel 9). Ziyaretçi merkezinin girişine kadar uzanan *Walk of Art* yürüyüş yolu çok uzun bir isim listesinden oluşan bir bağış toplama çalışmasıdır. Sabit bir asgari ödeme karşılığında bireylerin veya ailelerin isimleri yürüyüş yoluna eklenir.

Walk of Art projesine katılanların isimleri yolun ne kadar uzunluğunda ve genişliğinde olacağını belirleyen bir unsurdur. Yürüyüş yolu bağışçıların gösterdiği desteğin ve sevginin kalıcı bir kaydını oluşturur. Yol, her yıl bağış toplama kampanyalarıyla yeni bölümler eklendikçe sürekli olarak gelişir ve daha da uzar. Nihayetinde çalışma 6000 katılımcıya ulaşınca yol tamamlandığından sonlandırılır. Ancak katılımcıların daha sonraki yıllarda ailelerine yeni isimlerin eklenmesiyle bu yürüyüş yolu için talepler gelmeye başlar. Bu durum *Walk of Art*'ın ikincisi için çalışmaları başlatır. *Walk of Art 2* (Sanat Yürüyüşü 2) 2019 yılında tasarımı ve uygulaması biten ilk isim grubunun parka yerleştirilmesiyle başlar (YPS, 2024).

Walk of Art'da yer alacak isimlerin yazılacağı düzlem için önce granit bir yüzey düşünülür ancak isimler taşa kazınınca oluşan kasvetli etkiyle bu seçenek elenir. Tasarımda kullanılan malzeme seçilirken müzenin modern mimari yapısı ve çevresi baz alınır. İsimler metal levhalara stencil (şablon) sınıfa ait bir yazı karakteriyle kesilir. Kesilen metinlerin yan yana ve satırlar halinde yazılması metal yapı üzerinde kendine has bir doku oluşmasını sağlar. Metalin zamanla korozyona uğraması renk ve dokusunu değiştirip geliştirir. Böylece zamanla birlikte genişleyen yol aynı zamanda yaşayan bir yola dönüşür.

Görsel 10. Why Not Associates ve Gordon Young ortaklığı, Walk of Art, Yorkshire Sculpture Park, 2002.

Kaynak: <https://gordonyoung.info/walkofart/> **Son Erişim:** 25 Eylül

1-İsimler kare bir glyph ile birbirlerinden ayrılır. 2-Çift isimlerinde isimlerin arasına + konularak soyadı bir kere yazılır. 3-İki soyismi olanlarda arasına tire – konulur. (Saccani, 2013, s. 313).

Tipografik düzenlemede isimlerin tümü büyük harflerle yazılır ve her isim küçük bir kareyle birbirinden ayrılır. Kullanılan yazı karakteri 1999 yılında Cornel Windlin tarafından tasarlanan stencil bir yazı karakteri olan Water Tower'dır. Harfler bir yüzeyden kesildiğinden stencil sınıfa ait bir yazı karakteri seçilmiştir. Aksi halde harfleri oluşturan iç boşluklar levha üzerinden kopup düşebilirlerdi. Ayrıca harfleri oluşturan parçaların ince kısımları, hem ziyaretçilerin sürekli geçişini destekleyecek hem de metalin bozulmasının etkilerine direnecek kadar güçlü olacak şekilde daha kalın hale getirilmiştir. (Saccani, 2013, s. 308)

İsimlerden oluşan bir yol oluşturma kararı her ne kadar bağış kampanyasıyla alakalı da olsa daha derin bir bağlam da içerir. Yolun yapıldığı heykel parkı insanlarla birlikte anlam kazanan bir mekandır. Bağışta bulunup adını yazdıran çoğu kişi çocukluklarının bu parkta eğlenerek geçtiğini aktarır. Park çoğu insanın hayatında önemli bir yere sahiptir ve bu projeylede müze kişilerin de park için önemli ve değerli olduğunu ölümsüzleştirmiş olur.

Sonuç

Tipografinin amacı toplumla iletişim kurmaktır. Kamusal alanlar ise insanların birbirleriyle iletişim kurabildiği ve etkileşime girebildiği yegane yerlerdir. Kamusal alanların düzenlenmesinde, mekanın da insanlarla etkileşim kurabilmesi için metinlere yani tipografik düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu durumda kamusal alanların tasarlanmasında sanatçılarla tasarımcıların birlikte çalıştığı ve iletişimin en büyük gücü tipografiyi kullandığı projelerde, etkileşimin daha iyi kurulabildiği Why Not Associates ve Gordon Young birlikteliğinde gerçekleştirilen kamusal alanlarda görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında izlenecek heykellerin ya da oturulacak bankların olduğu kamusal alanlar yerine; Why Not Associates'in Gordon Young ortaklığında disiplinlerarası bir şekilde geliştirilen, etkileşimli olarak bilgilendirici ve eğitici kamusal alanların önem taşıdığı görülmüştür.

Why Not Associates'in Gordon Young ile gerçekleştirdiği kamusal alan çalışmaları; malzeme, zaman ve mekan arasındaki dengenin, akıl ve duyunun birlikte var olduğu kavramsal bir altyapıyla çok iyi kurgulandığı disiplinlerarası tipografik çalışmalardır. Bu tür çalışmalar uygulandıkları mekanla tarihsel, sosyal ve kültürel açıdan bağlantılı çalışmalar olmalarının yanı sıra geçiş mekanlarını hareketlendirmek, işlev ve etkileşim kazandırmak gibi artılar getirirler. Kullandıkları yöreye (mekana) özgü zenginlik, bütün işlerde kendini gösterdiği gibi tasarımlarının anlaşılabilir olması, insanların tasarlanan mekanla etkileşime geçmeleri ve oyunun bir parçası olmalarını sağlamak hedefleri arasındadır. Böylelikle hem insanları tasarımın oluşturduğu olaya dahil edip hem de kültürel zenginliğin onanması sağlanmış olur.

Kamusal alanlar kişisel özgürlüğün, başkalarıyla bir arada olma suretiyle anlam kazandığı yerlerdir. İnsan çevresine yabancılaştığı değil, çevresine açılmalarak onunla bütünleşebildiği düzeyde varlığını pekiştirir. Gordon Young ve Why Not Associates ortaklığında yapılan çalışmalara odaklanan bu araştırmanın sonucunda, disiplinlerarası bir yaklaşımla gerçekleştirilen kamusal alan çalışmalarının sosyal tarihin zenginliğini ortaya çıkaran, toplulukların ilgisini çeken; sanat, tasarım ve mimari arasındaki ilişkileri geliştiren bir yapıda olduğu görülmüştür. Sonuç olarak görülmektedir ki, bu ortaklıkla üretilen tüm çalışmaların merkezinde dil, tarih, coğrafya vb. kısacası kültür vardır ve kamusal alanların kalitesinin artması, kimliğinin güçlendirilmesinde tipografinin bir araç olarak değeri büyüktür.

KAYNAKÇA

BAYNES, K. (2002). *Toplumda sanat*. (Y. Atılğan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi.

BECER, E. (2007). *Modern sanat ve yeni tipografi*. Dost.

Berkeley Group. (13.02.2017). *Major public art installation trading words and pop-up exhibition unveiled at London dock*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.berkeleygroup.co.uk/news-and-insights/news-and-features/2017/major-public-art-installation-at-london-dock>

BİLGİN, İ. (18.09.2004). *Beton ve sanat*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://v3.arkitera.com/article.php?action=displayArticleAuthor&ID=27>

BILLAK, P. (2007, Mayıs). What is typography?. *Typotheque*. Erişim tarihi: 25.09.2024
http://www.typotheque.com/articles/what_is_typography

BURNSTONE, D., COLEMAN, R. (2002, Sonbahar). A flock of words: typography meets sculpture on a windy English seafront. *Eye Magazine*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.eyemagazine.com/feature/article/a-flock-of-words-text-in-full>

BUTLER, A. (11.10.2011). Gordon Young: the comedy carpet, Blackpool. *Designboom*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.designboom.com/art/gordon-young-the-comedy-carpet-blackpool/>

Collins Dictionary. (2024). *Typography*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/typography>

CORBUSIER, L. (2017). *Bir mimarlığa doğru* (S. Merzi, Çev.) (14. baskı). Yapı Kredi.

DAWOOD, S. (09.03.2015). Andy Altmann: I don't really have ambitions: i just wait to see where projects take me. *Design Week*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.designweek.co.uk/issues/9-15-march-2015/ten-questions-for-andy-altmann/>

DOYDUK, S. (2007, Şubat) Kamusal alanda bilgi yığılması: beyazıt boşluğu örneği, kavram: kamusal alan/kamusal mekan. *Arredamento Mimarlık Tasarım Kültürü Dergisi*.

External Works. (2024) *Cast post & rail sculptures, tern project, Morecambe*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.externalworksindex.co.uk/entry/110673/Architectural-Street-Furnishings/Cast-post-and-rail-sculptures-Tern-Project-Morecambe/>

GIARDIELLO, P. (2014, 8 Eylül). The artistic narration of places in the work of Gordon Young. *Area*, 111. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.area-arch.it/en/scrivere-lo-spazio-gordon-young/>

GOOGLE Earth. (2025). Carlisle Castle. *UK*.

GOOGLE Earth. (2025). Morecambe Bay. UK.

GOOGLE Maps. (2025). Carlisle Castle. UK. Erişim tarihi: 22.04.2025

https://www.google.com/maps/@54.89651,-2.94091,484m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw==

GOOGLE Maps. (2025). Eric Morecambe Statue. Morecambe, UK. Erişim tarihi:

22.04.2025 https://www.google.com/maps/@54.07329,-2.868,247m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw%3D%3D

GOOGLE Maps. (2025). Listening Stones. Cheltenham, UK. Erişim tarihi: 22.04.2025

https://www.google.com/maps/@51.90129,-2.12111,259m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw%3D%3D

GOOGLE Maps. (2025). London Dock by St George. UK. Erişim tarihi: 22.04.2025

https://www.google.com/maps/@51.50859,-0.06685,131m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw%3D%3D

GOOGLE Maps. (2025). Morecambe Bay. Morecambe, UK. Erişim tarihi: 22.04.2025

https://www.google.com/maps/@54.07486,-2.87206,987m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw%3D%3D

GOOGLE Maps. (2025). Swansea MUSEUM Water front GREEN. UK. Erişim tarihi:

22.04.2025 https://www.google.com/maps/@51.61724,-3.93853,261m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw==

GOOGLE Maps. (2025). The Comedy Carpet. Blackpool, UK. Erişim tarihi: 22.04.2025

https://www.google.com/maps/@53.8157,-3.05636,248m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw==

GOOGLE Maps. (2025). The Flock of Words. Morecambe, UK. Erişim tarihi: 22.04.2025

https://www.google.com/maps/@54.0714,-2.87223,494m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDQxNi4xIKXMDS0ASAFQAw%3D%3D

GOSLING, E. (23.09.2017). A closer look at an ambitious typographic project from the people who brought us the Comedy Carpet. *Creative Boom*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.creativeboom.com/inspiration/a-behind-the-scenes-look-at-a-vast-and-ambitious-typographic-project-from-the-people-who-brought-us-the-comedy-carpet/>

HUGO, V., HEIDEGGER, M. (1996, Yaz). Kentin felsefesi (O. Kunal, Çev.) *Cogito*, 8, Kent ve Kültürü, 63-70. İstanbul: Yapı Kredi.

MAY, S. (2024). *Sadiemaystudio*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://sadiemaystudio.com/typographic-trees>

MCCORMICK, L. (2013). *Playing with type: 50 graphic experiments for exploring typographic design principles*. Rockport.

Mimarizm. (27.02.2019). Kamusal alanın tarihsel gelişimine kısa bir bakış. *Mimarizm*. Erişim tarihi: 25.09.2024 https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/kamusal-alanin-tarihsel-gelisimine-kisa-bir-bakis_129914

NEWMAN, A. P. (27.02.2018). Comedy carpet. *Atlas Obscura*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.atlasobscura.com/places/comedy-carpet>

ÖZPINAR, C. (2009, Bahar). Yazı olarak sanat yapıtı, Çerçeve: Text Art (Yazı Sanat), *Sanat Dünyamız*, 110, 51-75. İstanbul: Yapı Kredi.

REYES, F. (2007). *TYPO: The beautiful world of fonts*. Monsa.

SACCANI, A. (2013). *LetterScapes: A global survey of typographic installations*. Thames & Hudson.

SARGIN, G. A. (2009, Şubat). Dosya: Darwinizm: mekan kuramları ve üretimi süreçlerinde evrim kuramı. *Arredamento Mimarlık Tasarım Kültürü Dergisi*.

SCHMEH, V. K. (10.09.2016). *My visit at the Cheltenham listening stones, science blogs*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://scienceblogs.de/klausis-krypto-kolumne/2016/09/10/my-visit-at-the-cheltenham-listening-stones/>

TASÇIOĞLU, M. (2013). *Bir görsel iletişim platformu olarak mekan*. Yem.

The Art Story. (2024). *Gesamtkunstwerk*. Erişim tarihi: 25.09.2024
<https://www.theartstory.org/definition/gesamtkunstwerk/>

Tokyo TDC. (2024). *Grand prize, Why Not Associates + Gordon Young, a flock of words*. Award 2003. Erişim tarihi: 25.09.2024
https://tokyotypedirectorsclub.org/en/award/2003_grandprix/

TWEMLOW, A. (2008). *Grafik tasarım ne içindir?* (D. Özgen, Çev.) Yem.

Typeroom. (25.05.2018). *Trading Words is the new typographic installation at London Docks*. Typeroom. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://www.typeroom.eu/content/trading-words-new-typographic-installation-london-docks>

ULUOĞLU, B. (2007, Şubat). Kamusal alan görünümleri, kavram: kamusal alan/kamusal mekan. *Arredamento Mimarlık Tasarım Kültürü Dergisi*.

Visit Lancashire. (2024). *Things to do, the tern project, Morecambe*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://www.visitlancashire.com/things-to-do/the-tern-project-p6361>

Visit Black Pool. (2024). *A new blackpool icon, comedy carpet blackpool*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://www.visitblackpool.com/detail/comedy-carpet-blackpool-651130/>

Why Not Associates. (2024). *Pobl + machines*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://whynotassociates.com/environmental/pobl-machines>

YOUNG, G. (2024a). *Eric Morecambe memorial area*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/ericmorecambeamemorialarea/>

YOUNG, G. (2024b). *Cursing stone & Reiver pavement*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/cursingstone/>

YOUNG, G. (2024c). *Listening stone*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/listeningstones/>

YOUNG, G. (2024d). *Pobl + machines*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/pobl machines/>

YOUNG, G. (2024e). *Typographic trees*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/typographictrees/>

YOUNG, G. (2024f). *The comedy carpet*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/thecomedycarpet/>

YOUNG, G. (2024g). *Trading words*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/tradingwords/>

YOUNG, G. (2024h). *Walk of art*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://gordonyoung.info/walkofart/>

Yorkshire Sculpture Park (YPS). 2024. *Walk of art 2*. Erişim tarihi: 25.09.2024 <https://yvsp.org.uk/support-us/walk-of-art-2>